

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΟΙ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ της Μικράς Ασίας έφτασαν στην Ελλάδα καταδιωγμένοι και ρακένδυτοι με μοναδικό στόχο να επιζήσουν και να μη χάσουν τα νεογέννητα που οι Ρωμίες μανάδες κρατούσαν στις κουρασμένες αγκαλιές τους, κρεμασμένα στις θηλές του στήθους τους, σέρνοντας συγχρόνως τα ανήλικα παιδιά δεμένα με σκοινιά από τη μέση τους. Έφυγαν από τις πατρίδες τους με μερικούς σάκους που περιείχαν ρούχα, χρήματα, κοσμήματα, εικόνες και διάφορα πολύτιμα σκεύη, τα οποία τους ήταν αδύνατον να αποχωριστούν. Έκλεισαν πίσω τους τις πόρτες των σπιτιών τους αφήνοντας κινητά και ακίνητα σε χέρια αγνώστων, που από εκείνη τη στιγμή τους κατονόμασαν «εχθρούς». Στον δρόμο τους προς το άγνωστο έφτανε ο απόηχος από τις χαρές και τα πανηγύρια των εποίκων. Αντιλαλούσαν τα τραγούδια τους ευτυχισμένα, αλλά και οι καβγάδες της μοιρασιάς. Τα αγαθά που οι Ρωμιοί εγκατέλειψαν ήταν πολλά, και το σπουδαιότερο από όλα ήταν ότι οι νέοι έποικοι τα αποκτούσαν χωρίς κόπο. Ήταν το μεγάλο δώρο που μπήκε στο καλάθι των πολιτικών διαπραγματεύσεων και των αγοραπωλησιών λαών και συνειδήσεων. Ήταν το ολοκαύτωμα στο οποίο θυσιάστηκαν πολιτικοοικονομικά ένα εκατομμύριο ψυχές. Ήταν η ανακούφιση των κυβερνήσεων των ανταλλάξιμων κρατών και κυρίως των «Συμμάχων», που σιγοπιθύριζαν ο ένας στο αφτί του άλλου «επιτέλους ξεκαθαρίσαμε με δαύτους».

Όταν έκλεισε η υπόθεση και αρχειοθετήθηκε ο φάκελος, ήρθε ο θρίαμβος του Κεμάλ Ατατούρκ και η πορεία του προς τη δόξα. Η τύχη των ταπεινωμένων κοινωνικά ανταλλάξιμων ουδόλως τον ενδιέφερε. Τα χοντροκομμένα πολιτικά παιχνίδια και ο ξεφτιλισμένος διπλωματικός διάλογος γέμισαν ακόμα μια φορά τις σελίδες της διπλωματικής ιστορίας, καταγράφοντας καλυμμένα στα πρακτικά της «σωτήριας» Συνθήκης της Λωζάννης την ανταλλαγή των Ρωμιών της Μικράς Ασίας με τους Τούρκους της Ελλάδας. Κανείς από τους διαπραγματευτές δεν αναλογίστηκε πόσες ψεύτικες υποσχέσεις και διαλυμένα όνειρα κουβαλούσαν τα πολιτικά τερτίπια μέσα στην ασύλληπτη συμφορά του 1922.

Στα ανεμοδαρμένα κορμιά και στις καρδιές των πονεμένων προσφύγων μια μικρή φλόγα έκαιγε και κρατούσε ζωντανή την ελπίδα ότι θα ξαναποκτούσαν την ανταλλάξιμη περιουσία τους και θα ξανάρχιζαν από την αρχή μια καινούρια ζωή με όσο κουράγιο και δύναμη θα τους είχε απομείνει. Η συμφωνία της ανταλλαγής των ελληνοτουρκικών πληθυσμών που υπογράφηκε στη Λωζάννη στις 24 Ιουλίου 1923 από τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τον Ισμέτ Ινονού περιλάμβανε στα χαρτιά την αντικατάσταση των περιουσιών που εγκατέλειψαν στην Τουρκία με ακίνητη περιουσία ίσης αξίας στην Ελλάδα. Γι' αυτόν τον λόγο είχε συσταθεί μια Μεικτή Επιτροπή αποτελούμενη από έντεκα μέλη. Τέσσερα μέλη ήταν Έλληνες, τέσσερα μέλη ήταν Τούρκοι και τρία μέλη ήταν από την Κοινωνία των Εθνών. Ο ρόλος της επιτροπής ήταν να καταγράψει την κινητή και ακίνητη περιουσία του «μετανάστη» – δηλαδή του πρόσφυγα – με σκοπό να μη γίνει λάθος και δεν καταγραφεί τυχόν αγαθό! Το άρθρο της Συνθήκης είναι το εξής:

«Οι μετανάσται θα ώσιν ελεύθεροι να συναποκομίσωσι ή να μεταφέρωσι την πάσης φύσεως κινητήν αυτών περιουσίαν... Σε περίπτωση όμως που δεν μπορούν οι “μετανάσται” να συναποκομίσωσι πάσαν ή μέρος της κινητής αυτών περιουσίας, δύνανται να αφήσωσι ταύτην επί τόπου. Εν τη περιπτώσει ταύτη αι τοπικάί αρχαί υποχρεούνται να καθορίσωσι, με σύμφωνον γνώμην και του παρισταμένου μετανάστου, την αξίαν της παρ' αυτών εγκαταλειπομένης κινητής περιουσίας. Τα πρωτόκολλα περιέχοντα τον κατάλογον και την αξίαν της υπό του μετανάστου εγκαταλειπομένης κινητής περιουσίας θα συντάσσονται εις τέσσερα αντίτυπα... (άρθρο 8)»

Πόσο γλαφυρά! Πόσο αναλυτικά! Μα και πόσο κατανοητά ήταν γραμμένα όλα αυτά! Διαβάζοντάς τα νομίζει κανείς ότι κανένας δεν αδικήθηκε και όλα έγιναν με θεϊκή μοιρασιά. Το άρθρο της Συνθήκης υποσχόταν μια ειρηνική μετακίνηση λαών και έδινε την όμορφη εικόνα στην οποία φαίνεται ότι ο κάθε ανταλλάξιμος περίμενε τη Μεικτή Επιτροπή με χαρά στο σπίτι του, στο μαγαζί του, στο ιατρείο του, στο γραφείο του, στην εταιρεία του, στα κτήματά του, για να ελέγξει τον κατάλογο με τα απογεγραμμένα αγαθά, ακίνητα και κινητά υπάρχοντά του, και να του παραδοθεί το ένα από τα τέσσερα αντίγραφα που συντάσσονταν και υπογραφόταν ενώπιόν του για να διεκδικήσει περιουσία και ποσό ίσης αξίας στη χώρα

όπου «μετανάστευε». Τι όνειρο απατηλό! Έγινε κάτι τέτοιο στα χωριά της Καππαδοκίας; Έγινε παρόμοια καταγραφή στην Κωνσταντινούπολη; Στην καμένη Σμύρνη; Στις πόλεις του Πόντου; Στην Ανατολική Θράκη; Τουναντίον, από όλες αυτές τις περιοχές οι Ρωμιοί εγκατέλειψαν τα σπίτια τους κλαίγοντας και θρηνώντας, κάτω από τη βία και την απειλή όπλων. Η εκδίωξη και το ξερίζωμα στη διπλωματική γλώσσα ερμηνεύεται ως «μετανάστευση», δηλαδή πορεία αναξιοπαθόντων προς το άγνωστο για έναν γρήγορο θάνατο, για ένα σκοτεινό αύριο, για μια απόλυτη δυστυχία.

Για τους Τούρκους της Ελλάδας η ανταλλαγή έγινε με άνεση, αφού δεν υπήρχε καμιά βία, καμιά απειλή να φύγουν από τα σπίτια τους και να εγκαταλείψουν άρον άρον τα ακίνητα και κινητά τους υπάρχοντα. Η Μεικτή Επιτροπή έκανε τη λεπτομερή καταγραφή και έδωσε στα χέρια κάθε Τούρκου το χαρτί της απογραφής.

Όμως, για τους Ρωμιούς πρόσφυγες η είδηση της «συμφωνίας της ανταλλαγής» έφτασε με μεγάλη καθυστέρηση, διότι από τα τουρκικά χωριά και τις πόλεις είχαν ήδη εκδιωχθεί περισσότεροι από ένα εκατομμύριο Ρωμιοί χριστιανοί οι οποίοι εγκατέλειψαν τα σπίτια τους με όποιο μεταφορικό μέσο μπόρεσαν, ενώ οι υπόλοιπες πεντακόσιες χιλιάδες πεζοπορούσαν στα μικρασιάτικα βουνά και στην επαρχία νηστικοί, άυπνοι, παγωμένοι, καταληστευμένοι από τους τσέτες, οι οποίοι έστηναν καρτέρι στα στενά περάσματα περιμένοντάς τους για να τους αποτελειώσουν. Ποια χαρτιά και ποιες περιουσίες επρόκειτο να διεκδικήσουν από την Ελλάδα και την Κοινωνία των Εθνών οι κατ' αυτόν τον ανέντιμο τρόπο εκδιωχθέντες Ρωμιοί;

Χειμώνας του 1922. Κωνσταντινούπολη

Ο ΑΕΡΑΣ ΦΥΣΟΥΥΣΕ ΔΥΝΑΤΑ διαχέοντας τραγούδια, προσευχές και τη φωνή του μουεζίνη που καλούσε τους Οθωμανούς να γονατίσουν ομολογώντας την πίστη τους στον παντοδύναμο Αλλάχ. Το φθινόπωρο έφευγε γρήγορα παίρνοντας μαζί του τα τελευταία κιτρινισμένα φύλλα των δέντρων που δεν κρατήθηκαν στα κλαδιά τους και ανεμοσκορπισμένα ταξίδεψαν μακριά. Τα στόματα του ουρανού άνοιξαν διάπλατα και άφησαν να πέσει με ορμή όσο νερό συκρατούσαν τα σύννεφα στις γκριζόμαυρες αγκαλιές τους. Τελευταία οι συχνές νεροποντές δυσκόλευαν τη μετακίνηση των κατοίκων της Πόλης, που έτρεχαν σαν να ήθελαν να προλάβουν κάτι που έφευγε και χανόταν για πάντα.

Στους γραφικούς δρόμους του Πέραν, που μεταμορφώθηκαν εκείνο το απόγευμα σε μικρά ποτάμια, οι άνθρωποι έτρεχαν με αθλητικό ρυθμό, τρύπωναν στα στενά σοκάκια και εξαφανίζονταν σαν τα ποντίκια σε σκοτεινές και μισάνοιχτες πόρτες για να προστατευτούν. Η Ελισάβετ έτρεχε με τον ίδιο ρυθμό παρασυρμένη από ανθρώπους προβληματισμένους και σκυθρωπούς, που την έσπρωχναν και την έβριζαν όταν στεκόταν εμπόδιο στο βιαστικό πέρασμά τους. Με τα μάτια ορθάνοιχτα και γεμάτη ερωτηματικά παρακολουθούσε την κίνηση γύρω της. Γιατί έτρεχαν εκείνο το βράδυ; Να ήταν η βροχή; Ή κάποια άλλη απειλή; Όλα έδειχναν ότι η πολιτική κατάσταση είχε σταθεροποιηθεί στην Τουρκία, αφού τα πολιτικά παιχνίδια είχαν ήδη παιχτεί. Όσο για τη νεροποντή; Δεν ήταν και τόσο σπάνιο γεγονός για να αλαφιάζει τον κόσμο και να τον κάνει σχεδόν υστερικό! Εκείνη όμως είχε ιδιαίτερο λόγο να τριγυρνά βιαστικά και να ψάχνει απεγνωσμένα κάποια ανθρώπινη ψυχή στους δρόμους της Κωνσταντινούπολης. Το ίδιο δρομολόγιο το έκανε εδώ και μερικούς μήνες. Έψαχνε ένα κομμάτι από τον εαυτό της. Έψαχνε να βρει ένα μέρος της χαμένης ζωής της που δεν είχε γνωρίσει, δεν είχε ζήσει και ούτε καν είχε πονέσει γι' αυτό. Αναζητούσε τον ετεροθαλή Τούρκο αδερφό της, ο οποίος άκουγε στο όνομα Ομέρ Χαλίλ. Πίστευε ότι η ζωή δεν την πίστωνε με πολύ χρόνο και έβγαινε συχνά προς μάταιη αναζήτηση ακόμα και με τη θεομηνία. Η εικόνα του ήταν τόσο έντονα χαραγμένη στην καρδιά της, που παλλόταν και χοροπηδούσε το στήθος της όταν η θύμηση ακουμπούσε τη γωνιά του μυαλού που ονομαζόταν αδερφός. Και πάνω στην ένταση της στιγμής η σκέψη της έκανε δίνες με ελλειπείς κύκλους που στις γρήγορες στροφές τους χαλάρωναν το είδωλό του μέχρι που το εξαφάνιζαν. Τότε μια έκρηξη ιδρώτα την έλουζε και σταγόνες καυτές κατακυλούσαν από το μέτωπό της, ενώνονταν με τα δάκρυά της και κρυστάλλωναν από το κρύο στο παγωμένο πρόσωπό της. Ένιωθε αδύναμη και συνειδητά υποταγμένη στην ειμαρμένη. Ένιωθε ότι ο κόσμος γύρω της μεταμορφωνόταν σε έναν φουρτουνιασμένο ωκεανό, σε μανιασμένη θάλασσα που

ξερνούσε τέρατα. Ένωθε να χάνει τον χρόνο, να παρασύρεται και να παλεύει μέσα σε μανιασμένα κύματα του ωκεανού που πάλευαν σαν θεριά ανήμερα που έσκαζαν την κακία τους πότε σε βράχια, πότε σε απέραντες παραλίες και πότε στο κεφάλι της γεμίζοντάς το με φύκια και σκουπίδια. Η καρδιά της είχε δυο μεγάλους εχθρούς που διαπερνούσαν την ψυχή της. Ο ένας ήταν ο χρόνος που δεν αναστρεφόταν, ο άλλος ήταν η αναζήτηση. Να ήταν άραγε η ζωή, που είχε πάνω της το απόλυτο δικαίωμα της επιλογής των πάντων και την υποχρέωση να ακολουθήσει αναντίρρητα τον δρόμο που της είχε χαράξει εκείνη εκ των προτέρων;

Η νύχτα έπεσε βίαια στη Βασιλεύουσα. Το σκοτάδι και η παγωνιά την τύλιγαν και την έζωναν ασφυκτικά. Με δυσκολία κρατιόταν όρθια. Ισορροπούσε στο υγρό καλντερίμι στροβιλισμένη από την αγωνία της και συνεπαρμένη από τη σκληρότητα και την αδιαφορία όσων κινούνταν γύρω της. Αυτό το βράδυ περπάτησε τη γέφυρα του Γαλατά πάνω κάτω περισσότερες από έξι φορές με την ελπίδα πως σε κάποια γωνιά θα αντίκριζε τον νεαρό αδερφό. Ναι! Είχε στα μάτια της την εικόνα της παιδικής φωτογραφίας που αναδύθηκε μέσα από τον φάκελο όπου κρυβόταν το επτασφράγιστο μυστικό της μάνας της. Θυμόταν αμυδρά το πρόσωπο του ξανθού νεαρού στην εκκλησία της Αγίας Τριάδας την ώρα της εξόδου ακολουθίας και τη στιγμή που προσκύνησε τη νεκρή Σεκερίμ. Δεν ξέχασε τα βουρκωμένα μάτια του και το θλιμμένο πρόσωπό του. Το χρονικό διάστημα που είχε μείνει σκυμμένος πάνω από το φέρετρό της και την παρατηρούσε έμοιαζε ατέλειωτο. Αξέχαστος και ξεχωριστός ήταν ο τρόπος που χάιδευε το πρόσωπό της και το τρυφερό νεκροφίλημα στο μοναδικό της χέρι. Και μετά την κηδεία εξαφανίστηκε. Τον κατάπια η γη. Έμαθε άραγε την αλήθεια για τον θάνατό της; Πώς βρέθηκε εκεί; Έμαθε ότι ο Τούρκος στρατιώτης της ακρωτηρίασε το άλλο χέρι με χαντζάρι στον σταθμό του Haydar Pasha για να αρπάξει το ζεμπίλι με τα κοσμήματα που έσφιγγε πάνω της σε ολόκληρο το ταξίδι της επιστροφής τους από την Καππαδοκία; Η μάνα είχε την τραγική ιδέα να ράνει με σακοράφα και χοντρή κλωστή στο μανίκι του πανωφοριού της το ζεμπίλι, γεμάτο με χρυσαφικά, δώρα του αγαπημένου της σουλτάνου. Ιδέα αυτοκτονίας. Αν βαστούσε στο χέρι το ζεμπίλι ελεύθερο θα μπορούσε να το πετάξει και να φύγει. Η μάνα θα σωζόταν! Ο χάρος πληρώθηκε αδρά για να την πάρει από τη ζωή. Πληρώθηκε με τα πολύτιμα δώρα του λατρευτού της πατισάχ. «Καταραμένε δολοφόνε! Σκότωσες τη Σεκερίμ κι εμένα με άφησες μισερή, σακάτισσα», μονολόγησε η Ελισάβετ παραπατώντας στο καλντερίμι.

Ακούμπησε στα κάγκελα της γέφυρας για να ξεκουράσει τα πόδια της που βάρυναν στο περπάτημα. Κούτσαινε και πονούσε. Τα απανωτά χτυπήματα που είχε δεχτεί από τον δικό της δήμιο πάνω στις ράγες του τρένου τη θλιβερή εκείνη ημέρα την άφησαν ανάπηρη για όλη της τη ζωή. Την ίδια στιγμή πιο κει, στην αποβάθρα του σιδηροδρομικού σταθμού στην ανατολική πλευρά του Βοσπόρου, σκότωναν τη μάνα της, την ξακουστή κεντήστρα και ικμάλ του σουλτάνου. Εκείνη θα πάλευε την υπόλοιπη ζωή της αδύναμη και ανάπηρη. Και δέκα ζωές να είχε θα καταριόταν καθημερινά τον δήμιό της στο Haydarpasha. Σε κάθε κίνηση του σώματός της θα έσφιγγε τα δόντια από τους πόνους στη σπονδυλική στήλη και στους γοφούς. Ήταν κι αυτό γραφτό να γίνει!

Κατέβηκε στις προβλήτες, στάθηκε μπροστά στην αφετηρία των караβιών προς το Heybelianda, τη Χάλκη. Με τον λαιμό τσιτωμένο και τις φλέβες τεντωμένες στους κροτάφους παρατηρούσε τον κόσμο που επιβιβαζόταν βιαστικά στο τελευταίο βαποράκι. Έπρεπε να συναντήσει τον ξανθό νέο με τα σμαραγδιά μάτια που έμοιαζαν τόσο πολύ της μάνας. Έπρεπε να βρει τη Ναντιέ, την κάλφα στην οποία ο σουλτάνος είχε εμπιστευτεί τον γιο του, τον γιο της Σεκερίμ. Προσπαθούσε να μην ξεφύγει κανένα πρόσωπο από τα μάτια της. Παρακαλούσε τον Θεό και την τύχη να πέσει στον δρόμο της η γυναίκα που κρατούσε το μυστικό της μάνας της, για να πάρει τέλος το μαρτύριό της.

«Καλή μου τύχη, φέρε τη Ναντιέ στον δρόμο μου, φέρε μου νέα από τον αδερφό μου!» μονολογούσε σπρωγμένη από το ξέφρενο πλήθος. Έτρεμε ολόκληρη από το κρύο, το μίσος και την αγωνία. Οι καπνοί των πλοίων, κρυσταλλωμένοι, ανέβαιναν αργά προς τον ουρανό, όπου τα σχήματα και οι φόρμες τους γεννούσαν στο μυαλό της οράματα και παραισθήσεις τα οποία δεν μπορούσε να εξηγήσει, ενώ συγχρόνως άκουγε γνωστές γλυκομυρωδιές, που μόνο από το όμορφο κορμί της μάνας της θα μπορούσαν να

αναδίδονται. Ένωσε μια ταραχή. Ήταν έτοιμη να λιποθυμήσει. Ακούμπησε στον τοίχο και έκλεισε τα μάτια, ενώ με τα ορθάνοιχτα ρουθούνια της ρουφούσε το γλυκό άρωμα που επισκίαζε τον ανταριασμένο αέρα. Είχε γεμίσει ο χώρος από την άυλη παρουσία της μάνας και τη μητρική μυρωδιά. Η Ελισάβετ ζούσε μια ισχυρή παραίσθηση. Να ήταν η έντονη μυρωδιά του αρώματος εκείνης της μνήμης;

«Αχ, άνετζιμ, είσαι κοντά μου, σε νιώθω! Εκτελώ την αποστολή που μου ανέθεσες. Ψάχνω τον γιο σου και αδερφό μου, τον Ομέρ Χαλίλ», αχνοπιθύρισε και σκιάχτηκε από το άγγιγμα χεριού πάνω στον ώμο της. Πριν προλάβει να γυρίσει για να δει ποιος ήταν, άκουσε μια γυναικεία φωνή να της μιλάει τρυφερά στα τουρκικά ξαφνιάζοντάς την.

«Hanımefendi, iyi misiniz? Pek iyi görünmüyorsunuz, bir sorun mu var? Χανούμ εφέντιμ, φαίνεστε σαν να είστε χαμένη. Σας συμβαίνει κάτι; Θέλετε βοήθεια;» Το πρόσωπο της άγνωστης ξύπνησε κάποια θύμηση στον νου της Ελισάβετ.

«Siz, Nadiye misiniz? Nadiye, aradığım Nadiye! Είστε η Ναντιέ; Αυτή που αναζητώ;» της απάντησε η Ελισάβετ με μάτια ορθάνοιχτα. Η Τουρκάλα κούνησε αρνητικά το κεφάλι δεξιά κι αριστερά και με γρήγορο βηματισμό, σχεδόν τρέχοντας, απομακρύνθηκε προς το βαποράκι που μάζευε τη σκάλα επιβίβασης για την αναχώρησή του. Κι ενώ το πλοιάριο άφηνε πια την προβλήτα, οι δυο γυναίκες αντάλλαξαν βλέμματα πόνου. Η Ελισάβετ με το αριστερό της χέρι στην τσέπη κρατούσε τη φωτογραφία της Σεκερίμ με τον μικρό γιο στην αγκαλιά της και με το άλλο χέρι ενστικτωδώς χαιρετούσε την ηλικιωμένη γυναίκα, που η φιγούρα της έσβηνε πίσω από τον αφρό των κυμάτων.

«Nadiye, Nadiye, lütfen, gel beni bul, lütfen beni bul. Ναντιέ, Ναντιέ, σε παρακαλώ έλα να με βρεις!» της φώναξε, ενώ παρέμεινε απολιθωμένη στη σκάλα του Γαλατά, κοιτάζοντας το πλοίο να χάνεται στη μεγάλη στροφή.

Πάνω στο βαποράκι της γραμμής Istanbul-Heybeliada η Ναντιέ σύρθηκε στο σαλόνι της πρώτης θέσης και σωριάστηκε στον απόμερο καναπέ κλαίγοντας σκοτεινιασμένη, όπως σκοτεινιάζει τη Γη η Σελήνη όταν χάνει τις φάσεις της. Πριν από λίγο δε βρήκε το θάρρος να ομολογήσει στην Ελισάβετ ότι ήταν η Ναντιέ, η κάλφα, που μεγάλωσε τον γιο της Σεκερίμ, τον αδερφό της, που απεγνωσμένα η ίδια και η οικογένειά της αναζητούσαν. Κατάλαβε αμέσως πως η συγχωρεμένη Σεκερίμ μετά τον θάνατό της είχε αποκαλύψει το μεγάλο μυστικό στην οικογένειά της. Η κάλφα περίμενε με τρόμο τη συνάντηση αυτή, και για πολλά χρόνια την απέφευγε. Κλεισμένη και παροπλισμένη στο φρούριο του ψέματος και της ντροπής, αγωνιούσε για την έκβαση του θέματος. Εκείνο το βράδυ στη Γέφυρα του Γαλατά συνειδητοποίησε πως η Ελισάβετ την αναζητούσε per mare per terra και ένωσε να σηκώνεται μια θύελλα μέσα της και ένας στρόβιλος να την εκτοξεύει στο επίκεντρο μιας αναζήτησης που άρχιζε εκείνη τη στιγμή. Ανασήκωσε τον γιακά του πανωφοριού της, σκέπασε τα μάτια της με το μαντίλι που κάλυπτε το κεφάλι της και ακούμπησε το πρόσωπό της πάνω στους βραχίονες των χεριών της νιώθοντας χιλιάδες σκοινιά να δένουν τα σαγόνια της και να τα τραβούν προς την οροφή του πλωτού μέσου, που θα τη μετέφερε από αυτή τη στιγμή σε χώρους και τόπους επικίνδυνους και ανασφαλείς. Γύρω της οι επιβάτες συζητούσαν, διάβαζαν την απογευματινή τους εφημερίδα ή κουρασμένοι είχαν αποκοιμηθεί. Το φεγγάρι έριχνε μια λεπτή μισοσβησμένη φωτεινή γραμμή πάνω στα μανιασμένα κύματα. Η Ναντιέ έκλαιγε και μουρμούριζε φράσεις που μόνο εκείνη θα μπορούσε να καταλάβει:

«Φεγγάρι μου, που βρίσκεσαι στη χάση σου και με κοιτάς από ψηλά, μη μου κακιώνεις. Όταν θα αρχίσεις να γεμίζεις, μη γεμίσεις και τη δική μου ζωή με δεινά!

»Πού θα με οδηγήσουν άραγε τόσα σφάλματα που έκανα;

»Ας με συγχωρέσει ο Αλλάχ και ας μη μου δώσει άγριους μπελάδες για την αμαρτία μου να μην παραδώσω στη φυσική μάνα το ξένο παιδί, που μεγάλωσα και τάισα με το γάλα μου».

Η κάλφα πονούσε και ο Βόσπορος βουρλιζόταν μαζί της και σήκωνε φίδια από τον θυμό του.

Η Ελισάβετ ήταν σχεδόν σίγουρη ότι η ηλικιωμένη χανούμισσα που την πλησίασε στην προβλήτα και την ξάφνιασε με την αιφνιδιαστική της διάθεση για βοήθεια ήταν η Ναντιέ, η γκουβερνάντα του ετεροθαλούς αδερφού της. Θυμήθηκε τις γραμμές του προσώπου της, τα έντονα σκούρα μάτια, τα πυκνά της φρύδια, το αγέρωχο ύφος και, παρ' όλη την ηλικία της, την ευθυτενή κορμοστασιά της. Συμπτωματικά φορούσε το ίδιο γκρίζο μαντό με το οποίο εμφανίστηκε στην κη-δεΐα της μάνας. Επιβιβάστηκε σε βαποράκι του Heybeliada και τα ίχνη της έσβηναν εκεί! Έπρεπε η Ελισάβετ να καταστρώσει καινούριο σχέδιο αναζήτησης, πιο οργανωμένο και άμεσο. Η μάνα πήρε μαζί της στον τάφο της όλα τα μυστικά της και όλα τα άδικα. Δε θα έπρεπε να αναστατώνει το πνεύμα της, αντίθετα έπρεπε να το αφήνει να αναπαύεται εν ειρήνη και να τη σκέφτεται όμορφη και αισιόδοξη, όπως ήταν στην καθημερινή τους ζωή. Με πόσο τακτ, περηφάνια και αρχοντιά είχε κρατήσει μέσα στην καρδιά της αυτό το μεγάλο μυστικό!

Πήρε το τελεφερίκ και ανέβηκε στο Πέραν. Μπροστά στο ξενοδοχείο Πέραν Παλλάς ήταν παραταγμένα τα παιτόνια. Μπήκε στο πρώτο και ζήτησε από τον αμαζά να την πάει πιο κάτω, στο Ταξίμ, στο σπίτι του ξαδέρφου της, του Νικόλα Αποστολίδη.

(Τέλος του πρώτου κεφαλαίου. Η συνέχεια στο βιβλίο « Εγώ η Ελισάβετ »).

Αποσπάσματα από το βιβλίο.

Σελ. 78

Το 1923 ήταν ακόμα μια χρονιά πλούσια σε πολιτικά γεγονότα και κοινωνικές ανακατατάξεις. Η ζωή έδειχνε αμέριμη για την αστική τάξη, στην οποία άρχισε να προσχωρεί ένα μέρος της τουρκικής κοινωνίας. Στα σαλόνια των εύπορων Κωνσταντινουπολιτών συνεχίζονταν οι υπερπολυτελείς γιορτές, τα μπαλ μασκέ και οι μυθώδεις εσπερίδες, ενώ κάτω από τα παράθυρα ύποπτες σκιές και οι περιπολίες των ζανταρμάδων έδιναν στο νυχτερινό τοπίο υποψία τρομοκρατίας. Καθημερινά με τη δύση του ηλίου οι πόρτες των σπιτιών και των διαμερισμάτων σφραγίζονταν ερμητικά. Στα δωμάτια των σπιτιών που έβλεπαν στις προσόψεις συγκέντρωναν κουβάδες με νερό για να λειτουργήσουν σαν πυροσβεστήρες σε περίπτωση εμπρησμού. Οι ελληνικές συνοικίες, σκιαγμένες, ερήμωναν. Οι Ρωμιοί περίμεναν εξελίξεις.

Μετά τη συνδιάσκεψη της Λωζάννης και τις υπογραφές των δύο χωρών, Ελλάδας και Τουρκίας, με εγγυητές τους Συμμάχους άρχισε η άγρια περιπλάνηση 1.500.000 χριστιανών της Μικράς Ασίας και 500.000 μωαμεθανών της Ελλάδας, που διασταυρώθηκαν στους δρόμους για να ανταλλάξουν χώρες. Το οδοιπορικό της ιστορίας άλλαξε, ο πολιτισμός και οι γεύσεις μετανάστευσαν προς αναζήτηση καινούριας πατρίδας. Έγινε το θέλημα των «θεών πολιτικών». Τα στενά μυαλά τους έκαψαν τη Σμύρνη, σκότωσαν χιλιάδες αθώους στις λεηλατημένες πόλεις και στα χωριά, οδηγώντας ανθρώπινα ράκη σε ένα ταξίδι χωρίς επιστροφή. Η ιστορία χόρευε τρελό βαλς πατώντας στις δύο ακτές του Αιγαίου, βρέχοντας τα χρυσά σανδάλια της στα μανιασμένα κύματα, τσουρουφλίζοντας τα γυμνά της πόδια πάνω στα κάρβουνα του πολέμου, λερώνοντας τη λευκή της εσθήτα με τις στάχτες που σήκωσαν τα αποκαΐδια της Σμύρνης και οι ακτές της Μικράς Ασίας. Χόρευε με μοιρολόγια και έκλαιγε από ντροπή.

Σελ. 109

Η αναχώρηση για την Ελλάδα.

ΓΡΑΦΕΙ ΣΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ Ο ΒΑΣΙΛ' ΑΓΑΣ:

Κωνσταντινούπολη 1924

Με τη συμφωνία της ανταλλαγής των ελληνοτουρκικών πληθυσμών αρχίζει η πορεία μας προς το άγνωστο, το ξένο.

Και ενώ τα βαπόρια σφυρίζουν, αποχαιρετούμε, οι ανταλλάξιμοι, τα αρχοντικά μας, τις εκκλησίες μας, τα σχολεία μας, τους γραφικούς μινιαρέδες και τις πολυσύχναστες αγαπημένες γωνιές της Πόλης όπου γεννηθήκαμε. Μα πάνω απ' όλα αποχαιρετούμε τους πολυαγαπημένους μας συγγενείς, φίλους, συνεργάτες και πιστικούς για ένα ταξίδι χωρίς επιστροφή για τους περισσότερους από μας. Στο μυαλό μου έρχεται η δόλια Συνθήκη της Λωζάννης όπου οι Φράγκοι και οι σύμμαχοί τους πέτυχαν το παιχνίδι τους. Έβαλαν τον Ινονού και τον Βενιζέλο να υπογράψουν την καταδίκη μας. Ήταν όλα τόσο ξεκάθαρα από την αρχή! Πολλές συναντήσεις, άπειρες συζητήσεις για ξεπούλημα πληθυσμών. Γι' αυτούς εμείς οι ανταλλάξιμοι είμαστε ένα προϊόν που συμφωνήθηκε να εξαχθεί με συνοπτικές διαδικασίες. Τους κοστίζουμε μόνο ένα φόρτωμα άμοιρου πληθυσμού και ένα ξεφόρτωμα αδικημένων. Και μετά θα μας αφήσουν στην τύχη μας. Τώρα απολαμβάνουν τον καφέ τους ξύνοντας τα φαλακρά τους κεφάλια για να κατεβάσουν παρόμοιες μηχανορραφίες, διπλωματικές εγκληματικές ενέργειες και ύπουλα σχέδια για τα προσεχή θύματά τους. Τα γράμματα που πήραμε από δικούς μας ανθρώπους, οι οποίοι είναι ήδη εγκατεστημένοι από το 1922 στην Ελλάδα, μας μιλάνε για το μίσος με το οποίο αντιμετωπίζονται από τους Ελλαδίτες. Θα συμβεί κάτι τέτοιο και σ' εμάς; Μας γράφουν ότι ζουν σε παράγκες, μέσα στην ανέχεια, και οι διάφοροι οργανισμοί υποδοχής μειώνουν την υπόληψή τους με το να τους δίνουν παλιά πανωφόρια και μπαλωμένο ρουχισμό. Σε ποιους; Σε αυτούς των οποίων οι γυναίκες στόλιζαν τα στήθη τους με μαλαματένια γιορτανάκια πάνω στις χρυσοκεντημένες φορεσιές τους και που στο περπάτημά τους κουδούνιζαν τα χρυσά πεντόλιρα πλεγμένα στις κοτσίδες των μαλλιών τους; Μας γράφουν πως οι γυναίκες κλαίνε από την ντροπή, τον πόνο και τη δυστυχία αναθεματίζοντας τους εγκέφαλους της καταστροφής τους.

Ομάδες προσφύγων προσπαθούν να ιδρύσουν συλλόγους και καταφεύγουν στην Κοινωνία των Εθνών και σε άλλους διεθνείς οργανισμούς για να καταδικάσουν την εγκληματική πράξη εκείνων που χωρίς να μας ρωτήσουν μας οδηγούν στη δυστυχία, στη φτώχεια και στον εξευτελισμό. Γράφουν ακόμα ότι βρέθηκαν σε μια Ελλάδα η οποία βγαίνει καταρρακωμένη από έναν παγκόσμιο πόλεμο για να βυθιστεί σε έναν άλλο, τον οικονομικό, προσπαθώντας την αφομοίωση ενός εκατομμυρίου προσφύγων.

Καταγράφω όσα διάβασα και παρακαλώ τον Θεό να μη μας αξιώσει να ζήσουμε παρόμοιες καταστάσεις. Να μη βρεθούμε μόνοι και αβοήθητοι σε μια χώρα που ούτε ονειρευτήκαμε αλλά ούτε ποθήσαμε να μετακινηθούμε.

Οι αγκαλιές των συγγενών μας, που μέρες τώρα μας επισκέπτονται, πέφτουν καιτές επάνω μας. Τα παρακάλια τους να μην τους αποχωριστούμε γίνονται πύρινες φλόγες που μας καίνε την καρδιά. Κάνω τόσο μεγάλο λάθος; Η απόφαση να φύγουμε θα αποβεί μοιραία για την οικογένειά μου και τους απογόνους μας; Τι μας περιμένει άραγε στο τέλος της διαδρομής; Παναγία μου, μη μας δοκιμάσεις με τον πόνο του θανάτου!

Το βαπόρι θα σφυρίζει και θα μας πάρει μακριά απ' ό,τι ζήσαμε, απ' ό,τι αγαπάμε. Τα δάκρμά μου κυλούν και τρέχουν σαν αίμα για να κρυφτούν στο βαθύ πηγάδι του νου μου. Καλώ τη νοσταλγία να ζήσει για λίγο κοντά μου, μπας και γιάνει την πληγή που αιμορραγεί στα σπλάχνα μου. Σε λίγες ώρες θα σβήσει από τα μάτια μου η αγαπημένη μου Πόλη, η γλυκοτραγουδισμένη μου Κωνσταντινούπολη.

Χάνω το φως μου! Κλαίω σαν παιδί που έχασε από τα χείλη του το βυζί της μάνας! Νιώθω χαμένος! Κολυμπάω σε μια θάλασσα με δηλητηριασμένο νερό από τα δάκρυα που άφησαν αυτοί που πέρασαν πριν από μας το κατώφλι της προσφυγιάς. Και ήταν πολλοί!

B. I.

Εν πλω, Μάρτιος του 1924

Βρισκόμαστε νότια της Χαλκιδικής, κάτω από τη χερσόνησο της Σιθωνίας. Περίπου στο στίγμα 39° 45' βόρεια και 24° 8' ανατολικά.

Το Dumluřinar κουβαλάει εκατοντάδες ψυχές σε έναν προορισμό άγνωστο για τους περισσότερους από τους πολυπαθείς επιβάτες του. Ίσως αρκετοί από αυτούς δεν έχουν συνειδητοποιήσει ότι η αυριανή μέρα δε θα μοιάζει με καμιά από όλες τις προηγούμενες της ζωής τους. Οι άτυχοι πρόσφυγες πρέπει να βρουν τη δύναμη να χαράξουν μια νέα γραμμή ζωής διαγράφοντας το χθες. Η επόμενη μέρα θα μοιάζει περισσότερο με βασανιστικό όνειρο, γιατί θα έχει σβηστεί από το λεξιλόγιό τους η λέξη «ελπίδα» που κουβαλάνε κρυφά μέσα τους. Η εγκατάστασή τους στη νέα χώρα θα είναι δύσκολη, θα προκαλέσει αντιδράσεις στους κατοίκους της και ψηφίσματα διαμαρτυρίας των πολιτικών κομμάτων, τα οποία θα ξεσηκώσουν τον κόσμο εναντίον τους. Με την εισροή τους θα δημιουργηθούν μεγάλα μίσση, αναστάτωση των ηθών και των εθίμων, εχθρότητες ανάμεσά τους και τεράστια επιβάρυνση της αρρωστημένης ελληνικής οικονομίας. Η καινούρια πορεία θα υποχρεώσει όσους επιζήσουν του δύσκολου ταξιδιού και των κακουχιών που θα συναντούν στον δρόμο τους να ξαναβρούν τη δύναμη να ξεδιπλώσουν τα τσαλακωμένα φτερά τους και να πετάξουν ψηλά.

Μεταξύ των νήσων Ίμβρου και Τενέδου, στο στίγμα 39° 57' βόρεια και 25° 58' ανατολικά, πέρασε σε μεγάλη φουρτούνα. Το πλοίο πάλεψε επί ώρες με κίνδυνο να βυθιστούμε. Τα κύματα ζωντανά, λαίμαργα, έμπαιναν και σάρωναν το πλοίο παρασύροντας ό,τι έβρισκαν μπροστά τους. Ανθρώπινα κορμιά τινάζονταν μέσα στα κύματα σαν άψυχες κούκλες που τις παρέσυρε ο δυνατός άνεμος. Ουρλιαχτά, βογκητά, προσευχές και βλαστήμιες συναγωνίζονταν τη βοή του ανέμου και τα μοναχικά της θάλασσας που δυνάμωναν ακόμα περισσότερο. Όσοι ταξιδιώτες επέζησαν του τραγικού αυτού ταξιδιού σέρνονται άβουλα στο πλοίο με μάτια θολά, με παραδαρμένα κορμιά, με μηδενισμένο ηθικό από τις κακουχίες και με βαθύτατο πένθος για τους πνιγμένους αγαπημένους τους. Όλοι βγήκανε χαμένοι από την παραλίγο τραγωδία. Άλλοι έχασαν αγαπημένα πρόσωπα, άλλοι το βιος τους και τα λιγοστά υπάρχοντα που κουβαλάνε μαζί τους. Παρ' όλα αυτά, βρίσκουν το κουράγιο να σταθούν όρθιοι περιμένοντας εναγωνίως να πατήσουν στη στεριά. Προσπαθούν να ανασυγκροτήσουν τις δυνάμεις τους, να ξανασυναντηθούν με τα χαμένα όνειρά τους, να χαράξουν καινούριες πορείες και να διαλέξουν δρόμους που θα τους οδηγήσουν σε μια νέα ζωή. Διαπιστώνω ότι είναι μια σκληρή ράτσα ανθρώπων με μεγάλο σθένος.

Προσωπικά, καταλαμβάνομαι από συναισθήματα συμπάθειας προς τους ανα- ξιοπαθόντες και θλίβομαι βαθύτατα διότι συμμετέχω στην πραγματοποίηση αυ- τής της απάνθρωπης ανταλλαγής των πληθυσμών. Οι δεινοπαθόντες τους οποί- ους μεταφέρω αξίζουν καλή τύχη στον τόπο όπου θα καταλήξουν. Προχθές είχαμε δεκάδες νεκρούς, θύματα της τρικυμίας. Καθημερινά πεθαίνουν υπερήλικες, νεογέννητα και μικρά παιδιά από πυρετό και δυσεντερίες. Είμαστε ανίκανοι να αντιμετωπίσουμε τις λοιμώξεις, διότι όταν μας τις αναγγέλλουν είναι πολύ αργά. Χθες αρραβωνιάστηκαν δυο νέα παιδιά. Το κοριτσάκι ήταν δεκατριών χρονών και ο νέος είκοσι τεσσάρων. Τα όμορφα μάτια τους, βυθισμένα σε μαύρους κύκλους από την πείνα και την αϋπνία, ψάχνουν εις μάτην φωτεινούς ορίζοντες και ουράνια τόξα. Πάνω στο πλοίο δεν υπάρχουν ξελογιάστρες αστροφεγγιές και γωνιές για να χαρούν τον έρωτά τους. Έχω μπροστά μου μικρά παιδάκια που δε θα μεγαλώσουν παίζοντας. Υποθέτω ότι θα ριχτούν στους δρόμους για να βγάλουν το καθημερινό ψωμί τους. Είναι ζήτημα αν από αυτά θα επιζήσουν τα μισά. Εγώ, ο καπετάνιος, και το πλήρωμά μου λυγίσαμε.

Οι υπεύθυνες κυβερνήσεις και οι πολιτικοί που συμφώνησαν αυτή την αξιολύπητη αμφίδρομη μετακίνηση ανθρώπων πρέπει να αναλογιστούν το κακό και τη δυστυχία που προκαλούν στις 1.500.000 ψυχές και στις γενιές που θα ακολουθήσουν. Έντεχνα και σατανικά η διεθνής διπλωματία θα καλύψει το εφιαλτικό γεγονός της εκδίωξής τους από την πατρίδα τους, την ανταλλαγή τους με τους Τούρκους της Ελλάδας και την επιβαλλόμενη φτώχεια τους.

Εύχομαι να μη βρεθεί τόπος στη γη να τους δεχτεί και ουράνιος Θεός να τους συγχωρήσει. Λυπάμαι πολύ που συμμετέχω στο ρεζιλίκι των Εθνών!

Τσαρλς Μόρις
Καπετάνιος του μεταγωγικού Dumluřinar

Εν Θεσσαλονίκη, Μάρτιος του 1924

Πατήσαμε το πόδι μας στο ελληνικό χόμα. Θέλω να μένω με τα μάτια κλειστά για να μη βλέπω τη δυστυχία η οποία μας περιβάλλει. Προσπαθώ να μην κάνω συγκρίσεις και να δέχομαι το πεπρωμένο μας με στωικότητα και ηρεμία. Μια άλλη χώρα, μια άλλη ζωή. Άλλη ράτσα ανθρώπων, με περίεργες συμπεριφορές προς εμάς τους κατατρεγμένους από τη μοίρα. Θέλω να κοιτάζω διαρκώς στον καθρέφτη για να διακρίνω πόσο διαφορετικοί είμαστε από αυτούς. Μας παρατηρούν σαν να είμαστε εξωγήινοι, σαν να φτάσαμε στη χώρα τους από άλλο πλανήτη με σκοπό να τους κατακτήσουμε. Κι εμείς πάλι χαζεύουμε παραξενεμένοι τις φουστανέλες των αντρών, τους βρακοφορεμένους χωριάτες, τα περίεργα μπαστούνια που κρατούν στα χέρια και πολλά άλλα παράδοξα γύρω μας. Μας φαίνεται παράξενο να ακούμε παντού να μιλούν τουρκικά, να φορούν κόκκινα φέσια, κελεμπίες και πολλές γυναικές να κρύβουν τα πρόσωπά τους κάτω από χρωματιστούς φερετζέδες. Έτσι θυμόμαστε τον τόπο μας και μας κάνει καλό. Ενεργεί σαν φάρμακο, που ίσως συντελέσει στη γιατρεία του πόνου μας.

Ανάμεσά μας υπάρχουν πρόσφυγες γιατροί, δικηγόροι, τραπεζίτες, δάσκαλοι, δημοσιογράφοι, εκδότες εφημερίδων και περιοδικών, κληρικοί, φιλόλογοι, θεατρικοί συγγραφείς, ποιητές, ζωγράφοι, μουσικοί και καλλιτέχνες. Όλοι τους απόφοιτοι των πανεπιστημίων της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης και της Μεγάλης του Γένους Σχολής, που δέχτηκαν τα περιφρονητικά βλέμματα ακόμα και των χαμάληδων του λιμανιού. Δεν καταλαβαίνουν κάτι πολύ σημαντικό.

Εμείς ήρθαμε στον τόπο τους όχι να γκρεμίσουμε, αλλά να χτίσουμε μαζί τους την καινούρια μας πατρίδα, γιατί οι καταραμένοι Τούρκοι μάς έδωξαν από τη γενέτειρά μας, γκρέμισαν τη θρησκεία, σκότωσαν την οικογένεια, άρπαξαν τις ιδιοκτησίες. Δυστυχώς ξεχνούν πως είμαστε χριστιανοί ορθόδοξοι. Πόσες φορές θα σταυρωθούμε ακόμα και από ποιους;

Θα ήθελα να είχα τη δύναμη να σηκωθώ όρθια και να φωνάξω «μην πυροδοτείτε το μίσος σας με συκοφαντίες εναντίον μας. Δε σας φταιζαμε σε τίποτα. Η τύχη διάλεξε εμάς να μοιραστούμε τη ζωή μαζί σας. Θα μπορούσε να ήταν άλλες φυλές, βάρβαρες και ξένες προς τα ήθη σας, που θα τολμούσαν ακόμα και να σας σκοτώσουν. Εμείς θα σας υποστούμε υπομονετικά, διότι νιώθουμε αδέρφια σας, μιλάμε την ίδια γλώσσα και προσευχόμαστε στον ίδιο Θεό. Στον Κύριο της δικαιοσύνης και της ευσπλαχνίας».

Νοιάζομαι για το παιδί μου. Αγωνιώ για τα ψυχοπαίδια μου, τα οποία μας ακολούθησαν οικειοθελώς. Πονώ για τον άντρα μου και συμμερίζομαι το βάρος που σηκώνει στις πλάτες του. Βλέπω ότι το κουράγιο του τον εγκαταλείπει, αλλά προσπαθεί αδιαμαρτύρητα. Πόσο θα κρατήσει; Θα οπλιστώ με γενναιότητα και θα πολεμήσω δίπλα του για να ξεπεράσουμε τη δυστυχία και τον ζεπεσμό μας. Ζω μέσα σε ένα τρελό όνειρο. Είμαι χαμένη σε ένα σκοτεινό λαγούμι που δε βλέπω να ξεπροβάλλει το φως από πουθενά. Πνίγομαι.

Προβλέπω πως οι Έλληνες και εμείς θα βρεθούμε μπροστά σε έναν δυνάστη, τη φτώχεια. Η αυριανή μέρα εύχομαι να μας βρει ενωμένους και μονοιασμένους για να μη μας κατασπαράξει η αδυσώπητη ανέχεια που μας παραμονεύει.

Η τύχη μας, μια αγκαλιά αφρισμένα κύματα που χτυπούν τα στήθη μας. Η ζωή μας στη σκιά της Σελήνης που κρατά σβησμένα τα όνειρά μας. Μπροστά στα μάτια δεν εμφανίζονται φωτεινές ανταύγειες, όσο κι αν ψάχνω τον ήλιο!

Δυστυχώς κανείς δε μας καλωσόρισε. Εμάς! Που το «καλώς όρισες» το έχουμε σαν πρώτη λέξη στο στόμα. Θα βγω στο μπαλκόνι για να με καλωσορίσει ο μοναδικός οικοδεσπότης αυτής της χώρας, το φεγγάρι. Θα σκαρφαλώσω για λίγο πάνω του και θα ταξιδέψω στον κόσμο της ομορφιάς και της μαγείας του. Τώρα γεμίζει, μακάρι με χαρές. Σε λίγες μέρες θα έχουμε πανσέληνο. Καλό σημάδι.

Κύριε, βοήθησέ μας. Χάρισέ μας υγεία, δώσε μας δύναμη και κράτησέ μας υπό τη σκέπη σου για να περάσουμε χωρίς ανθρώπινες απώλειες από τις καινούριες, ίσως και δυσκολότερες, συμπληγάδες της ζωής μας.

Ελισάβετ Ιωακειμίδου

Σελ 633

Η Ελισάβετ κοιτούσε με μάτια κουρασμένα τον ορίζοντα προσπαθώντας να ξεχωρίσει τα χρώματα του ουράνιου τόξου που στεφάνωνε τη γη. Η βροχή είχε ποτίσει τους κάμπους, τα χωράφια και τα βουνά του Κισσάβου και είχε σηκώσει τη δροσιά της. Ο αέρας μοίραζε τις σταγόνες παντού και ψέκαζε απαλά το πρόσωπό της.

Το βάσανο του ποδιού της έβγαζε εκνευρισμό και αγανάκτηση. Κατέβασε το βλέμμα στη γη. Επάνω της έσερνε τα κουρασμένα πόδια της. Το ένα πόδι σακατεμένο από τον Τούρκο δήμιο και το άλλο τουμπανιασμένο από το χέρσο χωράφι έδιναν στο περπάτημά της τον ήχο σπασμένου εργαλείου που όργωνε τον αγρό με δεκάδες ανεβοκατεβάσματα. Τα πόδια πονούσαν από τα στραμπουλήγματα, μα επέμεναν να βυθίζονται στο οργωμένο χώμα που της έδινε το ψωμί της χρονιάς. Τέντωσε τις χαλαρωμένες χορδές της καρδιάς της. Αδυνατούσε να δε-χτεί την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν και έψαχνε λύσεις. Ξαν τι; Λύσεις δεν υπήρχαν χωρίς τις κατάλληλες προϋποθέσεις. Εκεί όπου βρέθηκαν έπρεπε να προσαρμοστούν. Υπάκουσαν σε καινούριους νόμους, εντάχθηκαν σε νέα κοινωνικά συστήματα, αποδέχτηκαν ανθρώπους που τους κοίταζαν κατάματα ακόμα κι αν τους μισούσαν. Κατάπιε την οργή για τη μαυροφορεμένη τύχη της. Το ξηρό τοπίο συντελούσε στον κατατεμαχισμό των ονείρων της. Έσφιξε τα δόντια της και κατάπιε το λιγοστό σάλιο από φαρμάκι για να σκοτώσει τις αμαρτίες που πλήρωνε χωρίς να γνωρίζει την άνομη πράξη της. Το φαρμάκι λοξοδρόμησε, ανέβηκε στον εγκέφαλο και τσουρούφλισε ό,τι δροσερό είχε απομείνει από το παρελθόν. Το ίδιο φαρμάκι μαράζωνε τον Βασίλ'αγά της μέρα με τη μέρα. Το έβλεπε, το παρατηρούσε. Πού βρισκόταν η δικαιοσύνη; Τι είναι ο άνθρωπος; Μια κοινωνία νοήμωνων μηχανών που τη σκεπάζει και τη συνθλίβει ο ουρανός που στέκεται από πάνω της. Τόσος φόβος! Τόση πίεση! Τόση σπατάλη ενέργειας για να επιτύχει τι; Μια μπουκιά ψωμί να βάλει στο στόμα;

Σελ 740

Δωδέκατη μέρα. Ο Βασίλ'αγάς χειροτερεύει συνεχώς. Ας μπορούσα να σταματήσω τη Γη να γυρνάει! Ας μπορούσα να γυρίσω τον χρόνο πίσω και να αρχίσω από την αρχή. Περνάω το χειρότερο συμβάν της ζωής μου. Έκλαψα για το μάλαμα! Τι πρέπει να κάνω αν χάσω τον Βασίλ'αγά μου; Θα γυρίσω πίσω τα νερά των ποταμών, θα στερέψω τις θάλασσες, θα γκρεμίσω τα βουνά, θα μαδήσω τα δάση, θα βυθίσω τα νησιά και θα πυρπολήσω τις λιγοστές χαρές της ζωής. Είμαι απλή γυναίκα και οι πλάτες μου σήκωσαν βαριά βάσανα. Τα χέρια μου σκεβρωμένα παρακαλάνε, εκλιπαρούν τον Θεό να ρίξει λίγες σταγόνες γιατρικό στην αρρώστια του αγαπημένου μου, αλλά εκείνος με προσπερνάει σαν την καταιγίδα που την παρασύρει ο άνεμος και την πάει μακριά να κεραυνοβολήσει άτυχους, ίσως πιο δυστυχισμένους από μένα. Τα σύμβολα που πίστευα έχασαν τη δύναμή τους. Όμως εξακολουθώ και κάνω τον σταυρό μου!

Βασίλ'αγά μου, είσαι ο ήλιος μου. Ανέτειλες νωρίς στη ζωή μου, γιγαντιαίος και φωτεινός. Με αγάπησες! Η ευγένεια της ψυχής σου υπήρξε παραδειγματική, όπως και η εμπιστοσύνη σου σ' εμένα. Βασίλ'αγά μου, μη φύγεις από κοντά μου!

Σελ. 748

Αγαπημένοι μου Νικόλα και Σοφούλα,

Έχασα τον Βασίλ'αγά μου. Η καταραμένη αρρώστια έγινε θεριό και τον κα- τασπάραξε. Έχασα τον αέρα που ανέπνεα. Έσβησε το φως του κόσμου από τα μάτια μου. Τα αφτιά μου γέμισαν με τη σιωπή του άλλου κόσμου. Τα λιγοστά όνειρα δηλητηριάστηκαν από τα φάρμακα που μυρίζουν ακόμα τα χέρια μου, τα σεντόνια μου, το κρεβάτι μου. Τα πόδια μου έχασαν τους δρόμους. Γνωρίζουν μόνο το μονοπάτι που οδηγεί στο κοιμητήριο και με πάνε μόνα τους καθημερινά. Αισθάνομαι χαμένη και απαρηγόρητη. Πώς να κρατηθώ στη ζωή;

Ο Θεός να σας κρατάει υγιείς.

Η εξαδέρφη σας Ελισάβετ

Σελ. 755

1962. Η Ελισάβετ κλείνει το ημερολόγιο της ζωής της.

Όταν ο κονδυλοφόρος μου καταγράφει όσα σκέφτεται ο νους μου φοβάμαι πολύ. Καταγράφει συνοπτικά την άτυχη μερίδα που μας αναλογούσε στη ζωή, τα καυτά γεγονότα της, τις κακουχίες μας, την άδικη φτώχεια μας. Στην προσπάθειά μου να μην ξεχάσω χαρές και λύπες τον ταλαιπωρώ. Καθώς τα πονεμένα δάχτυλά μου πιέζουν την πένα του πάνω στο χαρτί, γρατσουνώντας το και γδέρνοντάς το, θλίβομαι. Αλλά αυτή που γδέρνεται ανελέητα από τις θύμησης είναι η καρδιά μου. Αφήστε με να σας συστηθώ ακόμα μια φορά και συγχωρέστε με αν σας κουράσω!

Σελ. 759

Εγώ η Ελισάβετ αποχαιρέτησα το αρχοντικό της Καππαδοκίας με λυγμούς και οδύνη ψυχής. Φεύγοντας, παρακάλεσα τον Θεό να έχω σώας τας φρένας, για να μην ξεχάσω τον τόπο όπου ευτύχησα. Και να με αξιώσει να επιστρέψω μια μέρα να αναστήσω τις χαμένες μου ελπίδες.

Σημειώναμε στη ζωή μας τον πρώτο ξεριζωμό. Δεχόμεσταν το πρώτο δυνατό χτύπημα εγκαταλείποντας υποχρεωτικά την ιδιαίτερη πατρίδα μας.

Αποχαιρετισμός σημαίνει θάνατος! Πώς να εγκαταλείψω τον παράδεισο; Πώς να αποχωρήσω νικημένη; Φίλησα τους τοίχους του αρχοντικού μου, έγραψα πάνω τους τα ονόματά μας και ζωγράφισα πάνω τους το γενεαλογικό μας δέντρο. Κλείδωσα τις πόρτες και ανέβηκα στον αραμπά με όσα οικογενειακά κειμήλια μπορούσα να μεταφέρω με το τρένο από το Ικόνιο στην Κωνσταντινούπολη.

Σελ. 764

Ονομάζομαι Ελισάβετ Ιωακειμίδου. Είμαι μια ταπεινή Μικρασιάτισσα, μάνα ενός λαμπερού αστεριού και γιαγιά δύο ασημένιων φεγγαριών που φωτίζουν τις σκοτεινές γωνιές της ψυχής μου. Δίνω την ευχή μου στα παιδιά και στα εγγόνια μου να μη ζήσουν τον πόνο και τη δυστυχία ποτέ στη ζωή τους. Και πριν κλείσω τα μάτια μου ζητώ συγχώρεση από τον Θεό που βαρυγκόμησα την τύχη μου. Η ιστορία μου, μια σειρά από κρυσταλλωμένες φωτογραφίες, αναμετρούν τους κόπους της ζωής μου. Συνθέτοντας τις φράσεις και τις παραγράφους του ημερολογίου μου ο νους μου δραπετεύει στα παλιά και η ψυχή μου κλαίει που δεν μπόρεσα να δεχτώ το κάθε σήμερα και να εναρμονιστώ μαζί του. Οι αναμνήσεις μου, μπουλούκι ασταμάτητο, γυρνάνε στον νου και με ματώνουν όταν τις καλώ να βγούνε έξω. Οι θύμησης αυτές λειτουργούν καταπιεστικά, με απογυμνώνουν από χαρά και με εκθέτουν στα βλέμματα του κόσμου.

Η ζωή με έκανε να γονατίσω. Με τσάκισε! Με έκανε κομμάτια! Νικήθηκα από τον πόνο! Μα στη ζωή βγήκα εγώ νικήτρια. Κρατώ το κεφάλι ψηλά και περιμένω ειρηνικά τον Αρχάγγελο Μιχαήλ να παραδώσω την ψυχή μου!

*Αθήνα, 8 Νοεμβρίου 1962
Ελισάβετ Ιωακειμίδου*

